

Investigating Interregional Influences and Lifecycles of two Metal Vessels used as Funerary Urns in a 4th Century BCE intra muros Burial at Vergina/Aegae predstavi A. Kyriakou tri nedavno izkopane grobove iz svetišča Eukleia v antičnem mestu Aegae v osrednji Makedoniji.

Manjšina avtorjev je problematiko stikov in interakcij preučevala skozi prizmo sprememb v načinu pokopa, pogrebnih običajih ali naselbinskih ostankih, vzorcih poselitve, najdemo pa tudi prispevek o že tolikokrat obravnavani temi pomorskih ljudstev. Pogrebni običaji so bili že v prazgodovinskih obdobjih pomemben kazalnik identitete posameznika, predvsem njegove skupnosti. Spremembe v pogrebnih običajih, ki jim je mogoče slediti v arheološkem zapisu, gre lahko razumeti kot odsev sprememb v prepričanjih, vrednotah in tradiciji. Kako so na te spremembe vplivali stiki, interakcije, mobilnost ali celo migracije prazgodovinskih skupnosti? O podobnih vprašanjih, o spremembah v načinu pokopa v pozni bronasti in zgodnji železni dobi na širokem območju med južnim Karpatskim bazenom in zahodnim Balkanom se v svojem prispevku z naslovom *To Burn or not to Burn: Inhumation Versus Cremation at the End of the Bronze Age in the Region between the Southern Carpathian Basin and the Western Balkans* sprašujeta M. Gavranović in D. Ložnjak-Dizdar (str. 53–74). V članku *Some Light in the Dark Ages: Remarks on Cultural Continuity during the Late Bronze and Early Iron Age in West Morava Basin* (str. 177–188) M. Ljuština in K. Dmitrović razpravljata o območju Zahodne Morave v pozni bronasti in zgodnji železni dobi, tudi na podlagi načina pokopa in prisotnosti pokopa pod gomilo. A.-Z. Chemsseddoha v članku *Connections between the Balkans and the Aegean: The Case of Iron Age Burial Customs in Northern Greece* (str. 253–269) razglablja o pogrebnih običajih v zgodnji železni dobi med goro Pindus in jugozahodnimi Rodopi. Treba je omeniti, da je to eden redkih prispevkov, v katerem avtorica predstavi uporabljen metodološki in teoretični pristop. V članku *The Čepintsi Settlement (Sofia, Bulgaria) in the Context of the Final Late Bronze Age of the Central Balkans* (str. 115–139) T. Hristova obravnava poselitvene strukture in najdbe z najdišča Čepintsi v Bolgariji ter ga primerja v nadregionalnem kontekstu. Primerjavo zgodnježeleznodobnih naselbin in grobišč v Makedoniji z naslovom *Early Iron Age Settlements in Macedonia and Their Relationship to Cemeteries* najdemo v članku A. Papazovske.

Zbornik združuje prispevke z različnimi tematikami, tudi različnih kakovosti. Videti je, da so nekateri avtorji »področja medsebojnih vplivanj« raziskovali na regionalni ravni, na podlagi analize izbranih najdišč, spet drugi so se problematike lotili širše. Pomanjkljivost dobršnega dela prispevkov je manko poglavij o metodologiji, teoretičnih pristopih oz. razlagalnih modelih, ki so ga avtorji uporabili v raziskavi in nam omogočajo – do neke mere – razložiti medsebojna vplivanja, komunikacijske mreže in stike v prazgodovinskih obdobjih, za katera nimamo pisnih virov. Zdi se, da že razprostranjenost nekaterih predmetov, pogrebnih običajev in obeležij ter njihova pojavnost velikokrat služita kot dokaz za stike, interakcije med posameznimi skupnostmi. Karte razprostranjenosti so orodje za prikaz in razlago teh stikov. Brez uporabe jasno zastavljene in opisane metodologije ter teoretičnih modelov zato umanjajo vprašanja in pojasnila, za kakšne vrste stikov je pravzaprav šlo, kako jih razumeti, jih

razložiti. Skoraj povsem spregledan je aspekt, da stiki in interakcije v povezavi z mobilnostjo ali celo migracijami lahko povzročijo tudi negativne, konfliktnne posledice, na kar nas ne nazadnje opominjajo dogodki v Jugoslaviji, ki so zgodili pred tridesetimi leti.

Glede na program beograjske konference je razvidno, da so iz zbornika *Sphere of Interaction* izpadli številni referati kolegov iz Slovenije in Hrvaške. Jugovzhodnoalpski prostor je tako umeščen v območje sosednjih regij in ne Balkana samega. Če pustimo ob strani definicijo Balkanskega polotoka v geografskem smislu, njegovo mejo na skrajnem severu na reki Savi, bi si v prihodnje želeli, da bi bili članki, posvečeni zahodnemu Balkanu – z mejami ne nujno na državnih mejah – v naslednjih številkah PeBA še bolj številni. Prav tako je naša želja, da bi v prihodnje interdisciplinarni pristopi in uporaba naravoslovnih analiz v arheologiji dobili nekoliko večji odmev tudi v člankih monografij PeBA. Kakorkoli že, ideja in pobuda mlajše generacije arheologov, da dobi balkanska arheologija novo platformo za diskusijo in dialog, zaslužita velik aplavz in priznanje.

Brina Škvor Jernejčič

Desiree Ebner-Baur: *Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Frög-Rosegg. Die Grabungen des Bundesdenkmalamtes von 1962 bis 1969.* Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 354. Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn 2020. ISBN 978-3-7749-4277-6. 575 strani s slikovnim in tabelarnim gradivom v besedilu ter 1 listom priloge.

V uveljavljeni seriji Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, ki jo izdaja znana nemška založba dr. Rudolfa Habelta v Bonnu, je pred nedavnim izšel 354. zvezek, v katerem je objavljena disertacija Desiree Ebner-Bauer, posvečena arheološkemu izkopavanju med letoma 1962 in 1969 na Bregu pri Rožeku (Frög/Rosegg) na Koroškem. Nastala je pod mentorstvom profesorja dr. Gerharda Tomedija na arheološkem inštitutu univerze v Innsbrucku (Institut für Archäologien, Fachbereich Ur- und Frühgeschichte, Karl-Franzens-Universität Innsbruck).

Arheološko najdišče Breg pri Rožeku, ki leži ob Dravi v zahodnem delu Rožne doline, je eponimno za halštatsko kulturno skupino na Koroškem.¹ Slavno je postalo že proti koncu 19. st., ko je tam začel gomile izkopavati baron Carl von Hauser. Prvi celostni pregled gomil in najdb s teh izkopavanj je podal 1957 Walter Modrijan v 147. zvezku Carinthie,² moderno objavo pa je l. 2002 predložil Gerhard Tomedi.³ Zdaj so v novi knjigi izpod peresa Desiree Ebner-Bauer objavljena tudi izkopavanja, ki jih je izvajala avstrijska centralna spomeniško-varstvena služba v letih 1961–1969 zaradi gradnje vodnega kanala

¹ Pittioni 1954, 621–633, sl. 440–446; isti 1980/ I–1, 62–63, in 1980/I–2, 154–155; Urban 2000, 249–251; Gabrovec 1964–65, 25–26; Gleirscher 2002, 35–39, sl. 1–5; isti 2011b.

² Modrijan 1957. Modrijanova objava je bila izhodišče za kronološko in kulturno sliko skupine Breg/Frög v delu Teržan 1990, 183–203, sl. 48–54.

³ Tomedi 2002; cfr. tudi Gleirscher 2005a.

za bližnjo elektrarno na Dravi. To delo je za stroko gotovo velika pridobitev. Njeno študijo dopolnjuje poseben dodatek o antropoloških analizah sežganih človeških ostalin iz teh breških gomil, ki jih je izvedla antropologinja Silvia Renhart (str. 570–575).

Gre za zelo obsežno in detajlno razčlenjeno delo, kar je razvidno že na prvi pogled iz vsebinskega kazala, ki bolj spominja na stvarni indeks kot na običajno knjižno kazalo. Po predgovorih in uvodu s predstavitev teme in najdišča sledi kratko in strnjeno poglavje o zgodovini raziskav, v katerem so nekoliko podrobneje omenjena le izkopavanja treh gomil Paula Gleirscherja med letoma 2002 in 2010 (str. 18–24).⁴ Nato je predstavljen popis dokumentacije s številnimi preglednicami po posameznih kampanjah arheoloških izkopavanj med letoma 1961 in 1969 (str. 25–42), ki kaže, da je avtorica vložila v študij arhivov veliko časa in truda, a pravo mesto tega popisa bi bilo bolj smiselno bodisi v uvodu v kataloški del knjige (npr. na str. 239) ali pa v poglavju o načinu pokopavanja in oblikah grobov oz. gomil (npr. na str. 172). Poseben problem, ki ga je avtorica uspešno rešila, je bilo tudi oštevilčevanje gomil in ugotavljanje njihove točne lokacije, kajti o gomilnem grobišču na Bregu obstaja več različnih načrtov, pač glede na čas izkopavanj in raziskovalce, ki pa se med seboj povsem ne ujemajo. Tako si je avtorica poskušala pomagati tudi z laserskim skeniranjem terena, kar je pripeljalo do tega, da so skupaj naštel okrog 476 gomil (str. 43–63). Kot opozarja Paul Gleirscher, pa vsaka zabeležena vzpetinica še ni nujno tudi grobna gomila.⁵ Omembe vredna je tudi priložena konkordančna lista oštevilčenja gomil iz različnih izkopavanj in načrtov ter objav, ki jo najdemo v Dodatku 1 (Appendix 1 na str. 552–569), kar je izredno dragocen doprinos k poznavanju breške nekropole.

Pričakovali bi, da bi temu poglavju o osnovni izhodiščni dokumentaciji izkopavanj in o prostorskih razsežnostih gomilnega grobišča na Bregu sledilo poglavje o načinu pokopavanja in oblikah grobov oz. gomil in njihovi zgradbi, o čemer je sicer govor šele pozneje (str. 172–215). Kajti prav od načina pokopavanja (in seveda od načina izkopavanja) je odvisna ohranjenost grobnih pridatkov in kostnih ostalin pokopanih, od tega pa je odvisna tudi njihova razpoznavnost in identifikacija. Vrsten red posameznih poglavij se ne zdi povsem logičen. Nepričakovano namreč sledi poglavje z naslovom Kronologija (str. 64–74, t. 7, sl. 52–53), ne da bi pred tem avtorica analizirala posamezne gomile oz. grobove ter njihove grobne pridatke, čemur se posveti šele v sledečih poglavjih. Pri tem »uvodnem« kronološkem pregledu se avtorica povsem opre na kronološko shemo, kot jo je leta 2002 predlagal G. Tomedi.⁶ Tako razlikuje med 6 fazami, kar naj bi obsegalo čas med 9./8. in koncem 6. st. pr. n. št. Vendar se zdi nujno opozoriti, da je argumentacija za nekatere faze (in kvazi »prehodne faze«, glej tudi str. 161–170, sl. 109–118) razmeroma skromna in ne vedno prepričljiva, hkrati pa gre za nepotrebno ponavljanje in podvajanje tega poglavja s poglavjem, naslovljenim kot sinteza kronologije in tipologije (str. 161–170). Pri tem naj omenim, da npr. ena fibula, kot je kačasta fibula iz gomile BDA 143 (ne iz

primarnega, temveč verjetno sekundarnega groba v gomili: str. 326–330, sl. 150), še ni dokaz za obstoj celotne kronološke stopnje, kaj šele življenja na pripadajoči naselbini. Ob tem se postavlja tudi vprašanje enačenja breške 6. faze s horizontom certoških fibul v dolenski halštatski skupini in stopnjo Sv. Lucija IIb (str. 74, sl. 54). Zaradi skromnih najdb iz tega časa ne le na Bregu, temveč širše na Koroškem, in prisotnosti nekaterih najdb skitskega porekla, kot so trirobo puščice in konjska oprema oz. psalije tipa Szentes Vekerzug,⁷ smo že pred leti postavili tezo, da se je tudi Koroška, podobno kot štajersko-panonska skupina, znašla v teku 6. st. pr. n. št. v težki krizni situaciji,⁸ od katere si je opomogla šele nekoliko pozneje.⁹

Poglavju o kronologiji sledi tipološka in kronološka analiza najdb iz obravnavanih gomil (str. 75–160), ki pa bi morala predstavljati pravzaprav izhodišče za kronološki prikaz, ne pa obratno – »predalčkanje« najdb oz. tipov v vnaprej postavljeno shemo (str. 161–171). Avtorica najprej obravnava keramične najdbe, kar ni bila prav lahka naloga, saj je ohranjenost keramike zelo slaba, večina posod le v fragmentarni obliki – delno tudi zato, ker so bile gomile deloma že izropane ali pa prekopane že v 19. st. Kot je dandanes moderno, je najprej predstavljen način izdelave posod, ki vključuje tudi postopke površinske obdelave (glajenje, poliranje, barvanje, grafitiranje ipd.), kovinske aplikacije iz svinca in brona ter različne druge načine okraševanja posod, kar da dober vpogled v raznolikost posod na Bregu, pri čemer pa ni izpeljana raziskava, ali so morda posamezni načini izdelave ali okraševanja značilni prav za določene vrste posod. Tipološka analiza posod je namreč tema šele naslednjega poglavja, pri čemer poskuša avtorica posamezne zvrsti keramike, kot so posode z visokimi stožčastimi vratovi (Kegelhalsgefässe), globoke skledе s kratkim cilindričnim vratom (bauchige Gefässe mit kurzem Hals), tako imenovani lonci (Töpfe), dvoročajne posode oz. *kanthari*, situle itd., razčleniti v številne podskupine, ki pa niso vedno prepričljive in tudi ne posebno smiselne, niti z oblikovnega niti kronološkega vidika, čeprav poskuša nekatere izmed njih podpreti tudi s statistično metodo razvrščanja v skupine – *cluster* metodo. Seveda je pri tem treba priznati, da pač vsak raziskovalec in tako tudi avtorica opredeljuje keramične forme s svojega zornega kota in glede na predhodne tipološke razvrstitve, tako se je avtorica v prvi vrsti oprla na predhodno delo Tomedija. Med tipi keramičnih posod zbuja posebno pozornost doslej na Bregu komaj poznane oblike, kot so razne kultne posode – *pseudo-kernoi* (str. 107–108, sl. 67), tako imenovani *presentatio* (str. 123, sl. 76) in tudi trojna posodica (str. 125, sl. 80). Ti so hkrati kazalci za stike na eni strani s kraji na obrobju vzhodnih Alp štajersko-panonskih kulturnih skupin in na drugi strani z italjskim kulturnim prostorom. V zvezi s povezavami z neposrednim južnim sosedstvom, zlasti z Gorenjsko, pa naj tukaj posebej omenimo poleg posod z visokimi stožčastimi

⁴ Cfr. Gleirscher 2002; isti 2011b.

⁵ Cfr. Gleirscher 2021, 631.

⁶ Cfr. tudi Gleirscher 2002, 45–47, sl. 22–24.

⁷ Gleirscher 2003, 25–37, sl. 1–2, 5; isti 2007 (2009), 32–33, sl. 13, 1–11, 13–14.

⁸ Cfr. Teržan 1990, 204–206, sl. 55; ista 1998, 518–526, 530–533, 536, t. 5, 12, 15–24; Gleirscher 2007 (2009), 25–36, sl. 13.

⁹ Cfr. Gleirscher 2005b; isti 2008a; isti 2011a; Wedenig 2005, 19–32, sl. 4–5, 12, 18, 21–23.

vratovi predvsem dvoročajne posode – *kanthare* in sklede na visoki nogi (Standfußschalen: str. 116–120, sl. 72) ter keramične podstavke za posode (Hohler Tonständer: str. 120–123, sl. 74), ki jim najdemo dobre primerjave med grobnimi pridatki v gorenjsko-ljubljanski kulturni skupini, npr. na Bledu, v Mengšu in Ljubljani ter tudi na Molniku.¹⁰

Pregledu keramičnih oblik sledi tipološka predstavitev kovinskih najdb, od dodatkov nošnje, kot so igle in fibule, pa vse do orodja in orožja. Zaradi fragmentiranosti najdb je njihova opredelitev v več primerih težka in tudi vprašljiva, tako npr. bronast fragment iz groba BDA 19, kat. št. 5 ni košček igle tipa Blučina (str. 129, 260–261, sl. 133, 5), temveč del igelnice, bodisi primerka iz spektra večglavih igel ali pa igel z uvito spiralno glavico.¹¹ Med fibulami, med katerimi na tablah in slikah nisem zasledila v tekstu omenjene dvozankaste vozlaste fibule vaškega tipa (str. 219), vzbujajo posebno pozornost harfaste fibule z listasto razširjenim lokom, za katere kaže, da gre za lokalno koroško varianto (str. 131–133, sl. 85–86). V okviru tipologije je posebno poglavje namenjeno tudi za Breg značilnim in slavnim svinčnim figuricam, ki so v obravnavnih grobovih oz. gomilah zastopane v le majhnem številu, a so v tem poglavju pregledno zbrana različna mnenja o njihovem verjetno simbolnem pomenu (str. 144–148, sl. 95–97).¹²

V naslednjem poglavju, ki smo ga pričakovali – kot že omenjeno – pred tipološkimi in kronološkimi analizami, teče beseda o načinih pokopavanja, oblikah grobov in zgradbi gomil (str. 172–215). Opazno je, da se avtorica na eni strani po nepotrebnem zgublja v razlagi v arheologiji splošno znanih in sprejetih pojmov, na drugi strani pa nekritično prevzema razna tako imenovana teoretska razmišljanja o poteku pogrebnih obredov, od priprav preminulega za pokop do svečanosti ob pokopu in po njem. Tako zaradi preveliko besed in odvečnih ekskurzov zamegli svoja spoznanja o načinu pokopavanja in strukturi gomil na Bregu, ki so vsekakor pomembna, saj prinašajo dragocena opažanja in razlage, čeprav ne povsem neproblematične. Med drugim se zdi neustrezen termin »kolektivni grobovi« (Kollektivgräber) nasproti posameznemu grobu ali morebitnemu grobu z dvojnimi pokopom, tj. hkrati dveh oseb, kajti tudi pod izrazom »kolektivni grobovi« razume avtorica posamezne grobove, in ne skupinskih, ta izraz naj bi pomenil le to, da je v eni gomili več grobov (str. 177–179, 215). Na to neustrezno poimenovanje želim opozoriti tudi zato, ker so tudi na Gorenjskem v starejši železni dobi znane gomile, ki so koroškim oz. breškim gomilam po zgradbi in načinu pokopavanja podobne oz. enake. Tako je bilo npr. v gomili na Vrtičnjaku pri Tupaličah pri Predvdoru poleg centralnega groba v zidani grobni kamri tudi več žganih grobov, pri čemer ne gre za »kolektivni pokop« več oseb hkrati, temveč za posamezne grobove verjetno ene in iste

skupnosti.¹³ Nenavadna se zdita tudi izraza, kot je na eni strani sežig na »privatnem« in na drugi strani »javnem« sežigališču oz. grmadi (str. 215). In kaj naj pomeni zasebni ali javni pogreb v halštatski družbi?

Morda bi lahko avtorica prišla do bolj verodostojnih zaključkov o načinu oz. načinih pokopavanja, če bi pri svojih raziskavah bolj detajlno upoštevala rezultate novjših izkopavanj gomil tako na Bregu kot na drugih najdiščih na Koroškem, ki so v njenih izvajanjih predstavljeni le lapidarno. Morda bi s tem lahko rešila tudi nekatere nerazrešene in zapletene primere pokopov na Koroškem (str. 190–192).¹⁴

Da so bile gomile razvrščene v večje in manjše skupine, z bolj ali manj na gosto razporejenimi gomilami, je razvidno tako na terenu kot iz vseh doslej objavljenih načrtov nekropole. Predložen poskus ugotavljanja tako imenovane horizontalne stratigrafije grobišča je zanimiv doprinos, vendar nekoliko umanjka ustrezna razlaga, načrt na str. 200, sl. 120 pa je zaradi barvno nenatančnih označb tako rekoč neberljiv oz. zelo težko preverljiv (s temno rdečo barvo so namreč označene gomile 1. faze, torej najstarejše, in tiste 5.–6. faze, torej najmlajše, hkrati pa so kartirane z različnimi, ne ravno dobro razločljivimi barvami tako imenovane vmesne faze, npr. 1.–2. faza itd., ki situacijo kvečjemu zameglijo kot osvetlijo).

V drugem delu knjige je predstavljen obsežen katalog z opisi posameznih gomil, grobov in grobnih pridatkov, kar predstavlja najpomembnejši del celotne študije. Gre za zelo natančen prikaz izkopavanj s številnimi črtnimi risbami tlorisov in profilov odkritih grobov oz. gomil, opise najdb oz. predmetov po posameznih grobovih, prav tako prikazanih na slikah s črtnimi risbami, in posebno razlago oz. interpretacijo za vsako gomilo posebej (str. 233–533). Pripomniti je treba, da sta zgradba kataloga in način podajanja zelo zapletena, kar sicer kaže na to, da se je avtorica z velikim trudom prebijala skozi arhivsko dokumentacijo, da ji je sploh uspelo izluščiti ustrezne podatke. Delo vsekakor zahteva vse priznanje in občudovanje! Vendar pa je treba pripomniti, da uporaba kataloga ni enostavna, temveč precej zamudno delo. Še težje pa se je bilo med branjem besedila dokopati do slik grobnih pridatkov, ki niso tako kot v klasičnih publikacijah zbrane na zaporedno oštevilčenih tablah ali slikah na koncu besedil (glej npr. serijo KiM ali Opera IAS), temveč so v katalogu slike z risbami predmetov razporejene med tekstom k posameznim gomilam in oštevilčene zgolj pod kataloško številko »kat. št. od 1 do 283«, pri čemer pa številke slik ali vsaj strani, na katerih so slike predmetov, niso navedene! To pomeni, da v besedilu skozi celotno knjigo slike predmetov niso niti slučajno navedene, temveč so citirane le zaporedne kataloške številke (Katnr.) ne glede na to, iz katere gomile izvirajo ali na kateri strani knjige se nahajajo! Skratka, knjiga ni oblikovana prijazno do bralca, temveč zahteva od njega veliko potrpljenja in časa, če želi vsaj približno slediti izvajanju avtorice! Marsikateri bralec bo verjetno

¹⁰ Cfr. v tem zvezku Arheološkega vestnika prispevke v sklopu »Gabrovčevega dne«.

¹¹ Cfr. npr. Tecco Hvala 2017, 54, t. 24: 3; Marchesetti 1993, t. 23: 1, 20–21; Teržan *et al.* 1984–1985, t. 25: D1; 135: A8; 222: B1.

¹² Na tem mestu naj še enkrat opozorimo na naslednje študije: Aigner Foresti 1980, 14–19, t. 3–4; Gleirscher 2002, 49–50, sl. 27–28; isti 2004; isti 2006 (2008); isti 2011b, 87–101; Teržan 1988–89; ista 2011, 245–249, sl. 6.

¹³ Glej Vojaković 2008. Glej tudi v tem zvezku Arheološkega vestnika sklop prispevkov »Gabrovčev dan«.

¹⁴ Cfr. Gleirscher 1997, 26–42; isti 2001, 44–45, sl. 6; isti 2002, 46–48, sl. 26; isti 2008b 28–29, sl. 5; isti 2011b, 53–55; isti 2021; isti 2022; Wedenig 2005.

obupal že na samem začetku – še preden ga bodo eventualno pritegnila nova spoznanja o breških gomilah.

Kljub nenavadni strukturi knjige in kritičnim pripombam pa naj zaključim, da predstavlja delo avtorice pomemben doprinos k poznavanju nekropole na Bregu in s tem tudi halštatske skupine na Koroškem, ki pa ji avtorica sicer neupravičeno in neutemeljeno želi odvzeti "status" samostojne kulturne skupine (str. 203). Zato naj še enkrat spomnim, da tako način pokopavanja – gomile z grobnimi kamrami, grajenimi iz kamna ali lesa, v katere so bile položene ostaline upepeljenih posameznikov, ponekod tudi več oseb, ter ob centralnem grobu morebitni sekundarni pokopi v gomilah – kot tudi pridano posodje, pogosto v obliki servisov, ki izkazuje lokalne značilnosti, ter kovinski pridatki, med katerimi niso le "internacionalne forme", temveč tudi lokalne izpeljanke določenih tipov fibul, igel in drugega nakita, še zlasti pa na stotine svinčenih figurin, nedvomno kažejo na specifično identiteto skupnosti, ki je svoje preminule pokopavala v gomilah na Bregu, in s tem posebne skupine halštatske kulture v jugovzhodnoalpskem prostoru. Zato ni dvoma, da je ustaljeno poimenovanje Typus Frög ali halštatska skupina Breg/Frög še kako upravičeno in aktualno, kar je prav s svojo obširno in večplastno študijo ponovno pokazala prav avtorica sama. Morda bi bilo treba premisliti in slediti predlogu Paula Gleirscherja, ki je predlagal za starejše halštatsko obdobje oznako "Typus Frög/Breg", za mlajše oz. pozno halštatsko obdobje pa "Typus Führholz-Waisenberg".¹⁵

Biba Teržan

¹⁵ Cfr. Gleirscher 2002, sl. 1; isti 2005b; isti 2011b; isti 2011 a; Wedenig 2005.

AIGNER FORESTI, L. 1980, *Der Ostalpenraum und Italien: ihre kulturellen Beziehungen im Spiegel der anthropomorphen Kleinplastik aus Bronze des 7. Jhs. v. Chr.* Instituto di studi etruschi ed italici 3.

GABROVEC, S. 1964–65, Halštatska kultura v Sloveniji. – *Arheološki vestnik* 15–16, 21–63.

GLEIRSCHER, P. 1997, Neues zur Gurina im Gailtal. – *Carinthia I* 187, 19–64.

GLEIRSCHER, P. 2001, 10 Jahre Abteilung für Ur- und Frühgeschichte am Landesmuseum Kärnten. – *Rudolfinum. Jahrbuch des Landesmuseums Kärnten* 2001(2002), 41–48.

GLEIRSCHER, P. 2002, Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Frög bei Rosegg. – *Rudolfinum. Jahrbuch des Landesmuseums Kärnten* 2002 (2003), 35–64.

GLEIRSCHER, P. 2003, Eine Trense skythischen Typs aus Landskron bei Villach. – *Neues aus Alt-Villach*, 40. *Jahrbuch des Stadtmuseums*, 25–37.

GLEIRSCHER, P. 2004, Zum Bleiwagen aus Frög bei Rosegg. Kessel- oder Prunkwagen. – *Arheološki vestnik* 55, 251–266.

GLEIRSCHER, P. 2005a, G. Tomedi, Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Frög (Budapest 2002). – *Germania* 83, 418–422.

GLEIRSCHER, P. 2005b, Das Grab eines namenlosen Königs in Waisenberg. – V: R. Wedenig (ur.), *Hallstattkultur im*

Trixnertal. Begleitheft zur Ausstellung in Völkermarkt und Klagenfurt 2005, 59–76.

GLEIRSCHER, P. 2006, Wagen ohne Straßen. Zum Bleiwagen aus Frög bei Rosegg. – *Rudolfinum. Jahrbuch des Landesmuseums Kärnten* 2006 (2008), 23–28.

GLEIRSCHER, P. 2007, Kimmerier und Skythen: Zu den ältesten Spuren euroasiatischer Steppenreiter in Kärnten. – *Rudolfinum. Jahrbuch des Landesmuseums Kärnten* 2007 (2009), 15–36.

GLEIRSCHER, P. 2008a, Zu Gast bei den norischen Königen von Waisenberg. Herdgerät und Trinkgeschirr aus dem zweiten Prunkgrab. – *Rudolfinum. Jahrbuch des Landesmuseums Kärnten* 2008 (2009), 35–58.

GLEIRSCHER, P. 2008b, Abteilung für Ur- und Frühgeschichte. Ausgrabungen und Forschungen. – *Rudolfinum. Jahrbuch des Landesmuseums Kärnten* 2008 (2009), 27–33.

GLEIRSCHER, P. 2011a, Un flabello decorato nell'arte delle situle di Waisenberg (Carinzia). – V: S. Casini (ur.), "Il filo del tempo". *Studi di preistoria e protostoria in onore di Raffaele Carlo de Marinis*. *Notizie Archaeologiche Bergomensi* 19, 327–343.

GLEIRSCHER, P. 2011b, *Die Hügelgräber von Frög. Ein eisenzeitliches Herrschaftszentrum in Rosegg*. – Klagenfurt/Celovec, Ljubljana/Laibach, Wien/Dunaj.

GLEIRSCHER, P. 2021, Buchbesprechung - Desiree Ebner-Bauer, Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Frög-Rosegg (Bonn 2020). – *Carinthia I* 211, 631–633.

GLEIRSCHER, P. 2022, Carinthia and its south-western connections in the Early Iron Age. Some aspect / Avstrijska Koroška in njene jugozahodne povezave v starejši železni dobi. Nekaj vidikov. – *Arheološki vestnik* 73, 653–666.

MARCHESETTI, C. 1993 (reprint), *Scritti sulla necropoli di S. Lucia di Tolmino (Scavi 1884–1902)*. – Trst/Trieste.

MODRIJAN, W. 1957, Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Frög, Kärnten. – *Carinthia I* 147, 3–42.

PITTIONI, R. 1954, *Urgeschichte des Österreichischen Raumes*. – Dunaj/Wien.

PITTIONI, R. 1980, *Urzeit von etwa 80 000 bis 15 v. Chr. Geb.* – *Geschichte Österreichs Band I/1–2*.

TECCO HVALA, S. 2017, *Molnik pri Ljubljani v železni dobi / The Iron Age site at Molnik near Ljubljana*. – Opera Instituti archaeologici Sloveniae 36.

TERŽAN, B. et al. 1984–1985 = B. Teržan, F. Lo Schiavo, N. Trampuž-Orel 1984–1985, *Most na Soči (S. Lucia) II*. Katalogi in monografije 23/1–2.

TERŽAN, B. 1988–1989, Zur Deutung der Kleinplastik von Frög. – *Festschrift Wilhelm Angeli zum 65. Geburtstag. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 108/109, 73–80.

TERŽAN, B. 1990, *Starejša železna doba na Slovenskem Štajerskem / The Early Iron Age in Slovenian Styria*. – Katalogi in monografije 25.

TERŽAN, B. 1998, Auswirkungen des skythisch geprägten Kulturkreises auf die hallstattzeitlichen Kulturgruppen Pannonies und Ostalpenraumes. – V: B. Hänsel, J. Machnik (ur.), *Das Karpatenbecken und die osteuropäische Steppe. Nomadenbewegungen und Kulturaustausch in den vorchristlichen Metallzeiten (4000–500 v. Chr.)*. *Südosteuropa-Schriften* 20, *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* 12, 511–560.